

La fi de la història segons Huxley

Josep M. Coll Ardanuy

Setze anys abans que Orwell s'atrevís a imaginar l'imperi del Gran Germà, Aldous Huxley publicava a Anglaterra *Un món feliç*. Si *1984* era una visió sobre l'esdevenidor de la URSS, l'obra de Huxley volia ser un oracle alarmista sobre el què li podia esperar a les societats organitzades a partir del mode de producció capitalista. El retrat era espantós: individus creats i dissenyats en laboratoris, manipulats des de petits amb rentats de cervell continus, amb les necessitats predeterminades i un únic sentit a la vida: realitzar a la societat el rol que el sistema li ha encomanat, ja sigui de soldador, funcionari o escuraxemeneies. El que feia més horripilant el món ideat per Huxley és que els seus habitants eren feliços perquè havien estat programats per no tenir maldecaps emotius, decepcions ni conflictes. Les autoritats d'aquell món afirmaven que per fi havien aconseguit la fi de la història. Si l'evolució humana havia transcorregut fins aleshores degut als conflictes que impulsen el canvi històric, sense conflictivitat s'havia creat una societat eterna i automàtica.

Huxley és un dels primers autors que ens alerten del perill que la realització final i absoluta d'un model de societat concreta pot representar intrínsecament per al conjunt de la població. La utopia en la seva aplicació radical elimina la diferència i esdevé un dogma força més implacable que aquell al que s'hi havia oposat, substituint-lo a la fi. Tant *Un món feliç* com *1984* ens avisen d'intents d'armonització de la societat que acaben sent autèntics procrusts de la humanitat. La recepta és senzilla: s'anul·la la diferència i l'individu desapareix a ofegat per la selva rousseauniana. A *Un món feliç* això es mostra de forma paradigmàtica en el Crematori de Slough, un crematori de cadàvers que té la virtut de recuperar el fòsfor dels cossos incinerats a través d'un sistema de tractaments en balcons. Inclús en la mort, l'individu és aclaparat per la societat.

O com afirma un dels funcionaris del Món Feliç, “és bonic pensar que continuem essent socialment útils fins i tot després de morts”.ⁱ

Ara bé, no hem d'extreure una conclusió que ens faci adoptar una actitud nihilista davant del progrés. Sense la necessitat de canvi i millora, el manteniment de l'*status quo* a través de les generacions, mantenint perennes les injustícies socials quan hom disposa dels mitjans per finir-les és, al seu temps, un altre tipus de tirania. El Món Feliç és evitable.

Davant de la barbàrie que va significar la II Guerra Mundial, Albert Camus planteja la disjuntiva en què es troba la humanitat: “Em sembla que els homes que vulguin canviar en l'actualitat el món de forma eficaç han d'elegir entre les fosses de cadàvers que s'anuncien, el somni impossible d'una història paralizada de repent i l'acceptació d'una utopia relativa que deixi una possibilitat a l'acció i als homes a la vegada. Però no és difícil observar que, al contrari, aquesta utopia relativa és la única possible i la única inspirada en la realitat.”ⁱⁱ

La creença folla en un Estat final a la història és quelcom a evitar. Potser un dels aspectes més importants que diferencia l'home de la resta dels éssers animats és la voluntat, generació rere generació, d'aspirar a una millora al llarg de les seves vides; millora que es produeix en la creació de noves formes de vida, de noves propostes, de noves manifestacions; un instint de creació al qual hauran de poder recórrer els nostres descendents si volem seguir dotant de sentit l'existència humana. Com escriu Karl Mannheim,ⁱⁱⁱ és possible que “en el futur, en un món on no hi hagi mai res de nou, on tot sigui acabat i cada moment sigui una repetició del passat, existeixin les condicions favorables perquè el pensament es vegi desproveït de tots els elements ideològics i utòpics. Però l'eliminació total d'elements transcendents del nostre món ens portaria a un 'prosaïsme' que, a al llarga, significaria l'ocàs de la voluntat humana.” Així, és indispensable que deixem als nostres fills el poder de millorar-se. “La desaparició de la utopia provoca un estat de coses estàtic en el qual l'home mateix no esdevé sinó una cosa. Ens trobaríem aleshores davant la paradoxa més gran que ens podem imaginar: que l'home, que ha arribat al grau més elevat de consciència, quan la història deixa d'ésser destí cec i cada vegada més és una creació pròpia de l'home, amb l'abandó de les utopies,

l'home perdria la seva voluntat d'afaiçonar la història i, alhora, la seva capacitat per entendre-la.”

Després de la lectura d'*Un món feliç* hom podria agrair a Huxley la denúncia d'aquestes tendències, per bé que potser algú li retreuria la seva manca de constructivisme a l'hora de proposar una altra alternativa. Efectivament, el mateix Huxley accepta que al personatge del Salvatge només se li plantegen dues alternatives: la felicitat *sui generis* que imposa el Món Feliç o el primitivisme de Malpaís, la reserva indígena. “Si ara havia de tornar a escriure aquest llibre –afirmaria Huxley l'any 1946-, oferiria al Salvatge una tercera alternativa”, el de viure en una comunitat amb l'economia descentralitzada i una política kropotkinesca i cooperativa. “La ciència i la tecnologia serien emprades, com el Sabbath, com si haguessin estat creades per a l'home i no (com passa ara i més encara en el Món Feliç) com si l'home s'hi hagués d'adaptar i esclavitzar.”^{iv} Una societat on la filosofia i les religions, fusionades, s'encararien a cercar la fi última de l'home.

La voluntat d'escriure el seu testament literari que inclogués el llegat positiu que han aconseguit acumular les cultures del món no es plasmarà fins a l'últim any de la seva vida. Així, Huxley elabora a la fi el veritable Món Feliç a la seva novel·la *La illa*. La utopia ideal és ubicada a una illa de l'Oceà Índic que gràcies a la seva orografia especial ha aconseguit evitar les colonitzacions d'altres pobles. A meitat del segle XX hi arriba un metge escocès que després de guarir-ne el rajà de la illa, hi fixarà la residència. La fusió d'ambdós mentalitats i cultures duu a una *fusió de civilitzacions* que permet crear un estat autàrquic real on es duen a terme pràctiques que per exòtiques que siguin no han deixat de tenir èxit en alguna part del món.^v Així es crea una estació agronòmica que permet eradicar la fam i la mortalitat infantil, a la vegada que s'evita la crisi cíclica de subsistències amb pràctiques anticonceptives orientals. La illa no s'ha industrialitzat i rebutja explotar-ne els recursos petrolífers cobejats per potències exteriors. De la mateixa manera, és un Estat antimilitarista, sense exèrcit de cap tipus.

Ara bé, Huxley dibuixa a *L'illa* un món feliç que sap que no pot existir. No perquè sigui impracticable llur realització, sinó per l'enemic exterior, afamat de les riqueses naturals de Pala. A l'illa hi ha uns ocells anomenats *mynah* que parlen i llancen advertiments: *Atenció, atenció!*. “Atenció a l'avarícia, atenció a

la hipocresia, atenció al cinisme vulgar...”^{vi}. Però llurs crides són fútils. La fam estrangera es personifica en el personatge del jove Murugan, futur rajà de Pala, criat en un ambient purità i occidental que no dubtarà en aliar-se amb el veí militarista per posar fi a la utopia i obrir les portes a l’exploració industrial de l’ illa, al colonialisme i a la supressió dels seus sistemes d’organització socials i econòmics. En aquest sentit, el triomf de la utopia esdevé impossible en el context mundial present. És preclara la visió de Will Barnaby, personatge arribat a la Illa, sobre el funest fat de la seva experiència feliç: “No fa falta ser un profeta per predir que en Murugan triomfarà. Galopa sobre l’ona del futur. I l’ona del futur és sens dubte una ona de petroli cru.”^{vii}

El problema segons Huxley radica en què entenem erròniament la raó de la ciència aplicada. El progrés científic i tecnològic no és la finalitat per a la qual la humanitat n’és el mitjà, sinó que la ciència és el mitjà per a produir “una raça d’individus lliures”, sempre des d’un punt de vista individual i intransferible.

Davant l’amenaça del Món Feliç tal i com ens el presenta Huxley a l’any 632 després de Ford, només podem insistir en la recuperació del sentit comú de la humanitat, de la reivindicació de la llibertat física i psíquica de l’individu. I per a tots aquells que afortunadament encara somien en construir un món amb base a la llibertat, el respecte a la diversitat humana, la sensibilitat per la fraternitat humana i la solidaritat, a l’amor i a una concepció realment racional del món, es poden referir a les paraules alentadores que suposadament diu Ellen -habitante d’una altra utopia, la del fundador del Partit Laborista britànic, William Morris-, al personatge que dolorosament ha de retornar al seu present de 1890:

“No, no és possible, no pot viure amb nosaltres, pertany tant a la infelicitat del passat que la nostra felicitat l’enujaria. Torni enrera ara que ha vist, ara que els vostres ulls han observat que, malgrat tota la infalibilitat de les màximes del nostre temps, hi ha una era de pau reservada al món, quan la supremacia sigui canviada a fraternitat..., no abans. Torni enrera a viure envoltat d’homes atents a procurar als demés una vida horrible al mateix temps que no se’n cuiden de la pròpia; homes que odien la vida tant com temen la mort. Torni enrera i sigui més feliç per haver-nos vist, per poder lluitar animat amb una nova esperança. Visqui el que pugui i lluiti sense acovardir-se, ni

pels obstacles ni pel treball, amb el propòsit d'instaurar poc a poc l'era de la fraternitat, del repòs i de la felicitat.”^{viii}

ⁱ HUXLEY, A.; *Un món feliç tornat a visitar* Ed. Miquel Arimany, Barcelona, 1969 (1958), pàg. 82.

ⁱⁱ CAMUS, A.; *Moral y política*, Alianza Ed., Madrid, 1984.

ⁱⁱⁱ MANNHEIM, K.; *Ideologia i utopia*, Edicions 62, Barcelona, 1987, págs. 242-243.

^{iv} HUXLEY, A.; *Un món feliç tornat a visitar...*, pàg. 11.

^v Per veure les raons de la felicitat de Pala veure HUXLEY, A.; *La isla...*, Pàgs.. 107-110.

^{vi} HUXLEY, A.; *La isla*, EDHASA, Barcelona, 1980, pàg. 81.

^{vii} HUXLEY, A.; *La isla...*, pàg. 77.

^{viii} MORRIS, W.; *Noticias de ninguna parte*, Ediciones Abraxas, Barcelona, 2000, pàg. 241.